

Zsablyai beszéd

(Matuska Márton zsablyai beszédének írott változata)

A VM DP és szervezők nevében szólok.

Sokan gondolhatják, hogy ez az esős idő nem alkalmas arra, hogy kijöjjünk ide, az egykori zsablyai katolikus temetőbe megemlékezést tartani az itt lemészárolt ártatlan magyar áldozatokra. Pedig nagyon könnyen kiderülhet, hogy 1944. óta soha megfelelőbb alkalom nem volt még rá.

Hatvannyolc évvel ezelőtt, 1944 őszén éppen ilyen napokban sírós volt az ég, amikor itt tömegsírok támadtak. Akkor még itt egy gondozott, mindennap ápolt temető volt. A temetőkapun belül frissen felszentelt kápolna, itt pedig, ahol most állunk a szépen kiképzett Kálvária-domb volt. Közepütt az értünk Megfeszítettel, balról és jobbról pedig a latrok feszületével. Mindebből a ma már alig megközelíthető temetőrom maradt, amelyet csak annak köszönhetően tudtunk elérni gyalogszerrel, mert a minap eljött a fiával Kelemen Sándor Tiszakámánfalváról rendet csinálni. Bozótvágóval és csákánnyal fölszerelve. Úgy gondolva, mégsem illik ezt a gyászoló tömegre hagyni. Köztudott ugyanis, hogy 1945 januárjának vége óta nincs a zsablyai katolikus temetőnek ápolója. „Zsablyáról is elmentek a magyarok.” Így írták ezt a puszta tényt nem túl régen szerb tudósok, a történelemtudományok avatott doktori, egyetemi tanárok. Nem foglalkoztak azzal a kérdéssel, hogyan mentek el, miért, mennyien. Kik maradtak itt? Lényegében majdnem kizárólag azok, akiket most gyászolunk. Néhai Bakos Pál finom-mechanikus közel tíz évvel ezelőtt felkutatta, s a Hová lettek Zsablyáról a magyarok? című könyvben közzétette, kik maradtak itt az akkori 1700 lelket számláló magyarok közül. 350 név szerepel a listáján. Itt vannak előttünk, itt a temetőben, a tömegsírokban. Majdnem bizonyos, hogy pontatlan a névsor. Nem volt még senkinek alkalma ellenőrizni, akinek meg mégis lett volna, az nem is akarta.

A hetvenegy évvel ezelőtti első razzia kutatói is arra panaszkodnak, hogy pontatlan az 1942-ben, az Újvidéken és a Sajkás-vidéken – ahová Zsablya is tartozik – lemészárolt áldozatoknak a névsora. És igazuk van. Pedig annak áldozatait – röviddel a vérengzés után – hevenyészve már összeírták maguk a felelősök, majd két-három év elteltével két állam – Magyarország és a titói Jugoszlávia – felkent kutatói, minden rendelkezésre álló segédlettel közös erővel igyekeztek listázni.

Mit mondhatunk akkor mi, akik fél évszázadon át beszélni sem tudtunk a történeletről, nem hogy kutathattunk volna? Csak 1990-ben mertünk szólani, amikor megalakult az első, szabadon létrehozott politikai szervezetünk, a ma már történelminek mondott Vajdasági Magyarok Demokratikus Közössége. Mennyi dokumentum veszett el, mennyit hamisítottak addigra? Mennyit felejtettek el a szólhatást megérő szemtanúk, és mennyi szemtanúnk vitte magával tudását a sírba?

Az első kísérletünk a megemlékezésre Zsablyán 1999-ben történt. Megbeszéltük az akkori községi elnökkel, hogy megszervezzük, eljövünk, s ő közénk áll. Közvetlenül a kitűzött nap előtt telefonon értesített bennünket, hogy ne jöjjünk, nem tudja szavatolni, hogy el is távozzunk majd innen. Hat év elteltével, 2005-ben sikerült az elsőt megszervezni. A már említett, akkor még életben lévő Bakos Pál akácfa ágából faragatlan keresztet fabrikált Palánkán, ahol élt, nem túl nagyot, hogy személygépkocsin ide hozhassa, s azt itt a helyszínen összeállítva beásta a Kálvária-domb földjébe. Itt állt az időtálló kereszt 2010-ig, akkor valaki töben elfűrészelte, s a vastag szárát elvitte. Mintha tűzrevalóra lett volna szüksége. Akkor állítottuk ezt a betonkeresztet a tiszakámánfalvi Moldvai Károly kántor, ezermester keze munkájának köszönhetően. Tóth László nyugdíjas újságíró ugyanis fölvetette előtte, hogy mégsem tarthatjuk az azévi megemlékezést e jel nélkül. Hát hiszen benne remélünk győzni. Amire néhány héttel ezelőtt ismét megnőttek kilátásaink. Áder János magyar, valamint Tomislav Nikolić szerb államfő ugyanis ország-világ előtt bejelentették, hogy a délvidéki vérengzés ügyében végre mindkét nemzet a győzelmet fogja választani közös fellépésükkel.

Reménykeltő kezdeményezés államfői szinten. Immár a második. Abban bízunk, hogy több nem is lesz. E reményünket erősíti, hogy most közöttünk van Nikowitz Oszkár magyar nagykövet személyében az anyaország képviselője, Čedomir Božić zsablyai polgármesterében pedig

Szerbiának egy állami hivatalnok. Szerbia első hivatalos embere, aki valaha is eljött ide, s aki szintén kifejtette itt előttünk, hogy közös a reményünk.

Most mérlegelik az avatottak, hol kérjen bocsánatot a két államfő, s hol nyújtsanak egymásnak békejobbot a két állam, a két nemzet nevében. Azután majd eldöntjük, hol mindenütt épüljön méltó emlékszóbor, s mi mindent kell még elvégezni, hogy ne szégyenkezzünk egymás és a világ előtt a megemlékezés ilyen színhelye miatt. Mert van ennél még sokkal gyalázatosabb is. Például a szomszédos Csurog, és a másik falu: Mozsor dögtemetője. Megnyílhatnak végre majd a még nem lelhető titkos levéltárak is, és megnyithatjuk a tömegsírokat is annak bizonyítására, hogy itt, e keresztút valamikori stációi között csakugyan a mi áldozataink porladnak. És megszámlálhatjuk végre, hány koponya van itt.

Ehhez kell nekünk a két állam támogatása; gyenge, és hatalmi, meg egyéb eszközök híján erőlködő vidéki szervezőknek és kutatóknak. Meg a polgármester úr segítsége is kell, de legfőképpen kell Zsablya szerb lakosságáé.

Csurogon pedig a csurogiaké. És így tovább, a többieké Szerbia államban, akikkel ki kell békülnünk végre.

Rájuk is vonatkozik:

„Elegendő, hogy a múltat be kell vallani.

[...]

A harcot, melyet őseink vívtak,

békévé oldja az emlékezés

s rendezni végre közös dolgainkat,

ez a mi munkánk: és nem is kevés.”

(József Attila: A Dunánál)

Zsablya, 2012 december 1.

Matuska Márton kutató,
a megemlékezés egyik szervezője,
a VM DP Intéző Bizottságának tagja